

ضرورت وجود نهاد ناظر در کشور در حوزه حسابرسی مستقل و بازرسی قانونی

کوهسنگ نادریان

عضو جامعه حسابداران رسمی ایران

حرفه حسابرسی در کشور، فراز و نشیب‌های عمده‌ای را طی کرده است. قبل از انقلاب اسلامی، فعالیت حرفه عمدتاً در بخش خصوصی بود. تمرکز بخش عمده اقتصاد در بخش دولتی و عمومی پس از انقلاب اسلامی، تأثیر جدی بر فعالیت‌های حرفه گذاشت، بنحوی که گرایش به حسابرسی دولتی غلبه کرد و حاصل آن تشکیل مؤسسات حسابرسی در بخش دولتی و نهادهای اداره کننده واحدهای اقتصادی بخش عمومی بود که نهایتاً به تشکیل سازمان حسابرسی و ارجاع انحصاری کارهای حسابرسی بخش دولتی و عمومی به این سازمان گردید. با تشکیل جامعه حسابداران رسمی ایران و شکسته شدن انحصار سازمان حسابرسی، طی دهه اول تشکیل جامعه، سهم بازار بخش خصوصی حسابرسی از حدود ۲۰ درصد در سال ۱۳۸۰ به حدود ۸۰ درصد افزایش یافت ضمن آنکه حسابرسی حجم عظیمی از واحد و شرکتهایی که طبق مقررات جامعه حسابداران رسمی ایران مکلف به ارجاع کار حسابرسی خود به اعضای جامعه

نیز توسط وزرای فوق‌الاشاره تعیین می‌گردند. علاوه بر آنکه "تأیید آرای صادره" در مورد جرائم سنگین انضباطی به عهده وزیر امور اقتصاد و دارایی است.

مراتب فوق مؤید این امر است که دولت از گذشته نقش کلیدی و پررنگی در بحث نظارت و عملکرد جامعه حسابداران رسمی و اعضای آن دارد و به نحوی می‌توان دولت را شریک کلیدی در انجام وظایف محوله به جامعه حسابداران رسمی دانست که این حجم نظارت دولت را اساساً در کمتر کشورهایی پیشرفته که تازگی گرایش به تقویت نظارت دولت بر مراجع حرفه‌ای پیدا کرده‌اند، می‌توان یافت.

با توجه به مراتب فوق علاوه بر ضرورت "اصلاحات جدی" در اساسنامه و مقررات جامعه، به نظر می‌رسد مناسب است جهت تشکل و تجمیع نظارت‌های مختلف مورد عمل دولت، بورس و بانک مرکزی و... بر جامعه حسابداران رسمی و پرهیز از موازی کاری در امر نظارت و افزایش اثر بخشی آن، مجموعه امور نظارتی دولت و سایر مراجع بر جامعه با بازنگری شاکله و وظائف، در هیات عالی نظارت جامعه با اصلاح ترکیب آن تجمیع گردند. بر این اساس می‌توان هیات عالی نظارت جامعه به جای سه نفر فعلی منصوب وزیر امور اقتصادی و دارایی، متشکل از ۷ نفر حسابدار رسمی واجد شرایط حرفه‌ای شامل نمایندگان "وزیر امور اقتصادی و دارایی"، "رئیس کل بانک مرکزی"، "شورای عالی بورس اوراق بهادار"، "وزیر صنعت معدن و تجارت"، "وزیر دادگستری"، "اتاق صنایع بازرگانی" و "شورای عالی جامعه" باشد. این هیات با حکم وزیر امور اقتصادی و دارایی منصوب شود و کلیه نظارت‌های دولت، بورس، بانک مرکزی و سایر مراجع مختلف در هیات عالی نظارت بشرح فوق قابل تجمیع می‌باشد. برای تضمین استقلال آن نیز مناسب است بودجه و تشکیلات هیات توسط وزارت امور اقتصادی تأمین می‌گردد.

شرح وظایف هیات در شرایط جدید را می‌توان به شرح ذیل پیشنهاد داد:

۱. نظارت بر فعالیت‌های جامعه برای حصول از حسن جریان امور،
 ۲. اعلام نظر نسبت به صورت‌های مالی و گزارش‌های عملکرد جامعه،
 ۳. نظارت بر فعالیت‌های حرفه‌ای اعضای جامعه،
 ۴. نظارت بر برگزاری انتخابات شورای عالی جامعه،
 ۵. طبقه‌بندی توان حرفه‌ای مؤسسات عضو جامعه برای استفاده بورس و سازمان‌های دولتی استفاده کننده از خدمات آنان
 ۶. مشارکت در تدوین استانداردهای حسابداری و حسابرسی با مرجع رسمی آن
 ۷. تأیید نهایی ضوابط و مقررات و آیین نامه‌های جامعه که به عهده مراجع دولتی گذاشته شده است
- در مقایسه با نهادهای ناظر در سایر کشورها به نظر می‌رسد در صورتی که هیات نظارت فوق متشکل از "افراد حرفه‌ای و واجد شرایط" باشند قطعاً تأمین کننده نظارت کیفی و مؤثر دولت به نمایندگی از منافع عمومی بر عملکرد جامعه حسابداران رسمی و اعضای آن باشد.

هستند، به دلیل عدم اشراف اطلاعاتی جامعه و ضعف در فرهنگ حسابداری تحقق نیافته و حجم بازار بالقوه جامعه به مراتب بیش از مواردی است که تن به حسابرسی داده‌اند.

رشد کیفی حرفه حسابرسی مستقل یک دهه اول تشکیل جامعه حسابداران، متناسب با رشد کمی آن نبوده است و به نظر می‌رسد انتظارات ذی‌نفعان به دلایل مختلف از جمله "عقب افتادگی فناوری"، "عدم تجهیز مؤسسات حسابرسی به خدمات متنوع"، "ضعف در تبیین درست ارزش‌ها و رعایت اخلاق حرفه‌ای"، "عدم نظارت اثربخش و کارآ بر عملکرد حسابرسان"، "کمبود نیروی انسانی توانمند" و "ضعف فرهنگ حسابداری و حسابخواهی و عدم حمایت جامع دولت"، برآورده نگشته و شرایط حرفه با وضعیت مطلوب، فاصله معناداری دارد. در سال‌های اخیر پس از وقوع سوء جریاناتی مانند موارد شرکت‌های انرون و ورد کام در کشورهای پیشرفته صنعتی که حسابرسان مستقل نیز در آنها مقصر شناخته شدند، اقدامات مختلفی مانند تصویب قوانین آمره (مانند قانون ساربینز - اکسلی) توأم با ایجاد ساز و کار نظارت نهادی دولتی بر حرفه حسابرسی صورت گرفت که مهمترین این ساختارها ایجاد "نهاد ناظر" در اکثر کشورهای پیشرفته برای "نظارت بر مجامع حرفه‌ای و مؤسسات حسابرسی"، "تدوین استانداردهای حسابداری و حسابرسی برای سطح بنگاه‌هایی که با عموم مردم سرو کار دارند"، "تدوین مقررات انضباطی"، "دخاله در شناسایی و به رسمیت شناختن حسابرسان" و انجام "اقدامات انضباطی" در شرایط برخورد با تخلفات شد. نمونه بارز این موارد ایجاد PCAOB در آمریکا، FRC در انگلستان، EGAOB در اتحادیه اروپا به عنوان "نهاد ناظر" بر حرفه حسابرسی است که تقویت نظارت دولت بر مجامع حرفه‌ای و مؤسسات حسابرسی را در دستور کار خود دارند

اما در کشور، طبق قانون و مقررات حاکم بر جامعه حسابداران رسمی ایران، از ابتدا تعیین صلاحیت حسابداران رسمی خارج از جامعه به عهده "هیات تشخیص صلاحیت حسابداران رسمی" با انتخاب وزیر امور اقتصاد و دارایی قرار گرفت، "تصویب اساسنامه و مقررات مهم جامعه" عمدتاً بر عهده هیات وزیران و با وزرای کابینه می‌باشد به نحوی که اکنون با افزایش تدریجی این موارد "۴۷ اتصال" بین جامعه حسابداران رسمی و دولت وجود دارد. "تدوین استانداردهای حسابداری و حسابرسی" نیز پس از تشکیل جامعه، کماکان به عهده سازمان حسابرسی است. ضمن آنکه دو ساز و کار "نظارت دولت بر جامعه" طبق اساسنامه نیز پیش بینی شده که اولی "حضور سه نماینده ناظر" از طرف وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان بورس و بانک مرکزی بر جلسات شورای عالی جامعه و دومی انتصاب هیات عالی نظارت و تصویب آیین نامه چگونگی انجام وظایف هیات عالی نظارت توسط وزیر امور اقتصادی و دارایی برای نظارت مستمر بر عملکرد جامعه و اعضای آن می‌باشد. در مورد "مسائل انضباطی" نیز ضمن آنکه آیین نامه انضباطی جامعه به تصویب وزرای امور اقتصادی و دارایی و دادگستری می‌رسد، دو عضو از سه عضو "هیات عالی انتظامی" توسط وزرای امور اقتصادی و دارایی و دادگستری منصوب می‌شوند ضمن آنکه دو عضو از سه عضو "هیات ویژه رسیدگی" به موارد قصور و اهمال اعضای جامعه